

STRÖMSTAD AKADEMIS FRIA SKRIFTSERIE

Per Flensburg

**Nibelungens Ring – några
reflektioner**

No. 21, JANUARI 2022

ISBN: 978-91-89331-31-0

Strömstad akademis styrelse beslutade 24 juli 2013 att inrätta Strömstad Akademis Fria Skriftserie med följande riktlinjer: Ledamöter i Strömstad akademi har rätt att utan granskning få manuskript publicerade elektroniskt i Strömstad akademis fria skriftserie. Det enda som gäller är att författaren ansvarar för innehållet och för att det inte strider mot svensk lag eller innehåller copyrightskyddat material. Manus skickas direkt till webansvarig.

Nibelungens ring – några reflektioner

Per Flensburg

Denna artikel är några reflektioner från en nybliven Wagner-fantast. Det började under covid-19 stängningen under 2020. Som kompensation stramade Metropolitanoperan i New York varje dag en hel opera. Sammanlagt blev det ca 120 operor. Det inkluderar då några som jag såg on demand, eftersom jag tecknade ett sådant abonnemang. Innan var jag mycket måttligt förtjust i Wagners operor, de var tråkiga, pompösa och långsamma. Men så sändes "Valkyri-an" den andra av de fyra operorna i den s.k. Ringen-tetralogen. Jag blev fascinerad av hur Fricka, Wotans hustru, tvingar honom att inse att även han, trots att han härskar över världen, måste följa vissa lagar. Wotans försök att smita undan lagarna, inte bara en utan flera gånger, får till följd att gudarna går under.

Handlingen i Ringen baseras på nordisk mytologi och då främst sagan om Sigurd Fafnersbane. De viktigaste personerna är:

- Wotan, som svarar mot Oden i den nordiska mytologin. Hans vapen är ett spjut, som han gjort av en gren från världsträdet, i nordisk mytologi, asken Yggdrasil
- Fricka, hans hustru som svarar mot Frigga i nordiska mytologin, äktenskapets gudinna.
- Brünhilde, en valkyria och dotter till Wotan och Enda, den senare svarande till Gaia i nordisk mytologi
- Tre nornor som sitter vid världsträdets fot och spinner ödets tråd. I sista delen, Ragnarök, brister denna tråd och världen kastas in i kaos
- Tre rehndöttrar, som vaktar Rehnguldet och då speciellt den magiska ringen med vars hjälp han kan härska över världen.
- Alberich, en dvärg som i första delen, Rehnguldet, tillskansar sig skatten och den magiska ringen och använder den för att förslava människor och dvärgar för att tvinga dem att arbeta hårt och utöka Alberichs rikedom.
- Mimer, Alberichs bror.
- Hagen, Alberichs son. Dessa tre kallas Nivlungarna.
- Sieglinde och Siegmund, tvillingar med Wotan som far, men moderna är inte kända i operan.
- Siegfried, son till Sieglinde och Siegmund, världens största hjälte som växer upp hos Mimer. Han kallas också Välsungen efter det namn, Wälse (i nordisk mytologi Wölse), Wotan tog då han avlade Sieglinde och Siegmund.
- Fastol och Fafner, två jättar som byggt Valhall åt gudarna
- Loge, eldens gud svarar till Loke i den nordiska mytologin

Rehnguldet - handling

Operan inleds med att de tre Rehndöttrarna retar Alberich och talar om för honom att Rehnguldet finns och att den som smider en ring av det kan bli världens herre, men då måste han avsvärja sig kärleken. Det gör Alberich och han tar guldet.

Valhall har blivit byggt och Fastol och Fafner vill ha Freja som lön efter gjord överenskommelse. Loge har tidigare lovat Wotan att han ska kunna slingra sig ur kontraktet och han har sökt världen runt efter något som är lika värdefullt som kärleken och som kan ersätta Freja. Om hon försvinner kan inte gudarna längre få hennes äppel som håller dem evigt unga. Loge hittade inget utom Alberich. Denne har smittat en ring av Rehnguldet. Och kan därmed bli världens herre. Jättarna kan då tänka sig Rehnguldet istället för Freja, men de tar med henne som pant. De ska komma tillbaka senare och finns guldet där, kommer de att släppa Freja fri. Loge föreslår då att de ska stjäla guldet från Alberich.

Denne har under tiden skaffat sig en massa slavar som gräver guld åt honom och han har skaffat sig kontroll över sin bror Mimer, som tvingas smida en hjälm som gör att bäraren kan ta vilken form som helst och även vara helt osynlig. När Wotan och Loge kommer till Alberichs tillhåll är Mimer där och han berättar vad Alberich gjort och om osynlighetshjälmen. Loge övertalar Alberich till att demonstrera hjälmen och lurar honom att förvandla sig till en padda, som de sedan fångar. När de tar av hjälmen är Alberich fången och för att han ska bli fri måste han ge dem allt guldet, hjälmen och till sist också ringen. När han gett dem ringen uttalar Alberich en förbannelse att alla som bär ringen ska dö.

Jättarna kommer med Freja och för att släppa henne måste guldet väga lika mycket som Freja. Även sedan hjälmen lagts dit räcker det inte och jättarna vill ha Wotans ring, som han tagit från Alberich, men Wotan vägrar. Då kommer valan Erda, jordens gudinna och varnar honom för ringen och råder honom att göra sig av med den. Hon säger sig veta allt som varit, allt som är och allt som kommer att vara. När hon går tappar hon med avsikt sin näsduk, som Wotan tar upp. Till sist ger Wotan ringen till Fafner. Dess kraft visar sig omedelbart i att Fastol också vill ha den och då slår Fafner ihjäl Fastol. Operan slutar med att gudarna flyttar in i Valhall men Wotan tar noga vara på Erdas näsduk.

Rehnguldet - analys

Rehnguldet är den första operan i tetralogen Nibelungens ring. Libretto till hela Ringen skrevs av Wagner själv under 1840-talet och början av 1850. Musiken till Rehnguldet skrevs 1853-54 men uruppförandet var inte förrän 1869. Wagner var verksam under den period som kallas romantiken och samtida med sådana som Schubert, Schuman, Chopin, Brahms och Mendelsson. Inom operan var Bellini, Gounod, Borodin och Verdi verksamma. Men när man hör inledningen till Rehnguldet liknar den inget annat som skrivits vid den tiden. Under lång tid ligger en och samma tonföljd i kontrabaserna (136 ledmotiv i Ess-dur enligt Wikipedia) som då och då interfolieras av andra instrument. Jag tycker det mest liknar Arvo Pärt och hans sätt att komponera, t.ex. Spiegel in Spiegel där upprepningen av samma tonföljd tas till sin maximala nivå. Självt har jag absolut inget gehör och hela idén med olika ledmotiv går mig fullständigt förbi. Men musiken är ändå mäktig och majestätisk på något vis. Det finns inga typiska arier som t.ex. i Verdis eller Mozarts operor utan sångerna framförs enligt mitt öra tämligen enahanda. Jag har svårt att se den musikaliska storheten. Inte heller dramatiken är överväldigande, i operan finns fyra scener där det visserligen händer en del, men händelserna interfolieras av långa sånger, som egentligen är ganska trista. Och mellan scenerna är det långa musikstycken. Men ändå, på något märkligt vis får Wagner ihop en spännande och gripande föreställning som man har svårt att slita sig från. Kan det vara idén om allkonstverket som spökar?

Om man ser på personerna så är dessa, som alltid hos Wagner, inga riktiga personer utan mer idéer om olika ideal. När jag såg min första Wagneropera retade jag mig kolossalt på att personerna var så överkliga och orealistiska, men i idé-perspektivet blir meningen mycket tydligare. Man tänker sig lätt att Wotan är den gode och Alberich den onde, speciellt i tredje scenen där Alberich driver sina slavar, Niblungarna, att arbeta hårt för honom och tvingar sin bror Mimer att jobba för honom. Men Wotan är inte alltigenom god, han är beredd att ge bort Freja för att få ringen och därmed makten över världen. I inledningen är inte Alberich heller rent igenom ond då Rehndöttrarna retas med honom. Men i och med att han avsvär sig kärleken blir han alltigenom ond och hans ondska sprider sig till både hans broder Mimer och hans son, Hagen, som vi ska se i Siegfried och i Ragnarök.

Valkyrian – handling

Fafner har blivit drake och vaktar skatten. Wotan tänker skaffa en hjälte som kan döda draken, ta skatten och ge ringen till Wotan som sedan ska ge den åter till Rehndöttrarna och på så sätt skapa ordning i världen. Wotan kan inte ta skatten själv eftersom han gjort affärer med Fafner och blivit så försvagad att han inte kan vinna. Wotan har dessutom fått nio döttrar med bl.a. Erda och de är nu Valkyriona och Brünnhilde är Wotans favoritdotter. Detta har hänt mellan de två operorna.

Första akten inleds med att en kvinna, Sieglinde, går hemma och pysslar. Hon är olycklig och det visar sig senare att hon blivit bortrövad och tvångsgift. Plötsligt rusar en man in och kastar sig i en fåtölj och säger att oavsett vem som bor här måste han få vila sig och så somnar han tvärt. Sieglinde börjar fantisera över vem det kan vara och vad han har gjort. Plötsligt vaknar mannen och ropar: Vatten! Han får vatten och så börjar en timmes lång kärleksduett mellan de två. Sieglinde säger att han kommit till Hundings hus som han äger precis som han äger henne. Mannen som kommit vet inte riktigt vad han heter, men han kallar sig Olycka för han för alltid med sig olycka. Hunding kommer hem, blir förvånad över mannen men i gästfrihetens namn erbjuder han honom skydd. Besökaren har inga vapen och Hunding undrar hur han förlorat dem. Mannen berättar att en dag när han och fadern kom hem från en jakt, var huset nerbränt, modern dräpt och systemen bortrövad. Fadern försvann senare också. Nu hade han försvarat en ung kvinna, vars föräldrar ville gifta bort henne mot hennes vilja. I sin upphetsning hade han dräpt hennes bröder. I kampen mot de hämndlystna släktingarna hade han förlorat sina vapen och måste nu söka skydd i Hundings hydda. Det visar sig att de personer som mannen dödat var släktingar till Hundig. Han har lovat honom skydd över natten, men råder honom att väpna sig väl för på morgonen ska de strida på liv och död! Sieglinde ger Hunding hans kvällsdryck, som hon spetsat med ett starkt sömnmedel. Hon kommer in till besökaren och säger att på hennes bröllop kom en gammal man, som skrämde alla utom henne, körde in ett värd i en ask ända in till skaftet och sa att svärdet tillhörde den som kunde dra ut det. Mannen, som visar sig heta Siegmund minns att hans far, Wälse, vid något tillfälle sagt att han ska få ett vapen då han är i största nöd. Siegmund drar ut svärdet, han och Sieglinde bekänner sig kärlek för varandra, de upptäcker att de är syskon men det hindrar dem inte från att ligga med varandra, ja detta visas förstås inte utan antyds bara i väldigt omskrivna ordalag. Siegmund ger svärdet namnet Nothung (det som kom i nödens stund) och han och Sieglinde flyr ut i natten.

I nästa akt konfronterar Fricka, som är Wotans hustru och äktenskapets gudinna honom med att Siegmunds och Singlandes förhållande är både äktenskapsbrott och incest. Wotan skämtar bara bort det och menar att Fricka är gammalmodig och rädd för förändringar. Det kommer också fram att Wotan behöver en hjälte som kan göra det som gudarna inte får göra. Det handlar om att ta skatten från Fafner. Det framgår inte varför Wotan inte kan göra det själv. Men tydligen kan han inte det. Det finns vissa regler som gudarna inte kan överträda. Sig-

mund, menar Wotan, har inte skyddats av honom utan har av sig själv blivit den oövervinnerlige hjälte han är, Men Fricka visar med all önskvärd tydlighet hur Wotan hela tiden styrt hans steg till Sieglinde och visat honom svärdet. Hon menar att Siegmund av ödet blivit utsedd till hennes slav och att hans mänskliga vilja skulle ta över Wotans gudomliga. Siegmund och Sieglinde skulle bli en godbit åt skurkarna och vända ryggen (egentligen rumpan) åt de goda! Det skulle bli skandal och det skulle spilla över på gudarna. Inte kunde väl Wotan mena det? Fricka tvingar Wotan att se till så Siegmund dör i striden med Hundig. Wotan går med på det med den baktanken att Sieglinde är havande med en ny hjälte: Siegfried.

Brünhilde kommer och ingen känner Wotans innersta tankar som hon. Wotan säger att Siegmund måste dö, men Brünhilde vet att han innerst inte vill det så hon försöker övertala honom. Men det går inte. Wotan klagar över att han är den mest ofria av alla levande varelser. Han berättar för Brünhilde om ringen, hur Alberich fått den och Wotan och Loge sedan lurat den av honom men att Wotan använt guldets för att betala jättarna. Sedan hade han stigit ner i världen, uppsökt Erda för att få veta mer om det öde hon förutspådde. Då bildade Wotan valkyriorna där Brünhilde var dotter till Erda. Om hon även var det till de andra åtta valkyriorna framgår inte. Valkyriorna skulle samla hop fallna hjältar, ta dem till Valhall och där tvinga dem att lyda gudarnas lagar och kämpa mot jättarna. Men i fallet Siegmund och Sieglinde bröt Wotan själv mot dessa lagar

I nästa scen är Siegmund och Sieglinde på flykt undan Hundig. Sieglinde är dödstrött, men vill ändå fortsätta. Siegmund övertalar henne dock att vila. Då dyker Brünhilde upp och säger att hon ska ta med Siegmund till Valhall. Siegmund vill ha med sig Sieglinde, men det går inte. Då vägrar Siegmund att följa med och säger att han ska ta livet av både sig och Sieglinde. Då veknar Brünhilde och lovar att Siegmund ska vinna striden. Hundig och hans gäng kommer och kampen börjar. Brünhilde skyddar Siegmund. Men då kommer en rasande Wotan, splittrar Siegmunds svärd och Hundig sticker ner honom. Brünhilde tar med sig Sieglinde och flyr på sin häst Grane. I en del uppsättningar dödar Wotan Hundig, i andra jagar han bara bort honom.

Tredje akten inleds med den berömda Valkyrieritten. Åtta av valkyriorna är där, De är unga, glada och välväxta flickor, som ropar sitt stridsrop Tojo-ho och samlar hop de döda krigarna för att föra dem till Valhall. Då kommer Brünhilde med Sieglinde på en uttröttad Grane och ber valkyriorna skydda dem. Hon berättar i stora drag vad som hänt och valkyriorna blir alldeles förfärade över att Brünhilde vågat bryta mot Wotans order och ha en egen uppfattning. Hon får inget skydd. Sieglinde blir förtvivlad och säger hon ska ta sitt liv. Då får hon reda på att hon är havande och då vill hon leva. Brünhilde döper hennes barn till Siegfried och Sieglinde flyr österut till den skog där Fafner vaktar sitt guld, för dit kommer aldrig Wotan. Han är topp tunnor rasande! Han utesluter Brünhilde från de odödligas krets, hon är inte längre valkyria, hon kommer aldrig mer att besöka Valhall och hon ska försänkas i långvarig sömn. Den förste man som väcker henne ska hon gifta sig med.

I sista akten är Brünhilde och Wotan ensamma på en bergstopp. Wotan har nu lugnat sig och Brünhilde visar för honom hur fel han gjort och att han återigen har svikit gudarnas höga ideal. Men Wotan är obeveklig: Brünhilde ska försättas i djup sömn och ska gifta sig med den man som väcker henne. Hon ber förtvivlat att Wotan ska tända en kraftig eld runt bergstoppen som endast en hjälpte kan tränga sig genom. För Wotan vill väl inte att hans dotter ska gifta sig med en feg skurk? Och det vill han förstås inte. Wotan visar att han verkligen älskar Brünhilde och är förtvivlad över vad han måste göra. Han kysser henne farväl, försänker henne i sömn, elden (som i själva verket är Loge) flammar upp och så är operan slut.

Valkyrian - analys

Ouvertyren har samma enformiga upprepande av samma tema som Rehguldet, fast här det dovare och inte så påtagligt. Samma sak händer i Valkyrieritten, där bär bleckblåset upp den glada tojo-ho melodin medan fiolerna taktfast och enformigt spelar samma tre toner om och om igen. Mycket suggestivt.

En sak jag undrar över är varför Wotan är bunden av regler som gör att han måste använda indirekta metoder? Varför kan inte han själv erövra ringen från Fafner? Han påstår att det beror på att han har avtal med Fafner och därför inte kan besegra honom. Varför det är så framgår inte riktigt. Argumenten för att han ska överge sitt beskydd av Siegmund är tämligen svaga. Möjligen kan man hävda att incest är onaturligt och därför leder till olycka, men det argumentet kommer inte fram tillräckligt tydligt. Jag tycker det närmast verkar som om Fricka hotar med att ställa till skandal om inte Wotan går med på hennes krav och då Wotan är rädd för detta går han med på dem. Scenen mellan Fricka och Wotan ser jag som en nyckelscen, inte bara i denna operan utan i hela ringen. Wotan strävar efter att bygga en värld enligt sina idéer men har börjat svika sina löften, sina ideal. Först lovade han Freja till jättarna, utan att tänka på att det skulle leda till att gudarnas eviga ungdom försvann eftersom de inte skulle få Frejas äpplen längre. Han är så fokuserad på sitt mål om världsherravälde att han inte vill släppa Freja. Det är först när Loge (Loke i nordisk mytologi) föreslår att Wotan ska stjäla Alberichs skatt och ge den till jättarna. Wotan gillar det för då tänker han att han kan behålla ringen själv, vilket Loge säkert är medveten om. Men Wotan blir tvungen att lämna från sig ringen till Fafner, som dräper sin bror och försvinner. Dock planerar redan Wotan hur han ska få tillbaka ringen: Genom en mänsklig hjälte som utan Wotans direkta inblandning kan erövra skatten och ge ringen åt Wotan. Både Alberich och Wotan är besatta av ringen och vill använda dess makt: Wotan för att skaffa sig världsherravälde och besegra jättarna, Alberich för att skaffa sig större rikedomar. Man kommer osökt att tänka på Saurons ring i Tolkiens Sagan om ringen.

Loge förekommer explicit endast i detta avsnitt i hela ringen och han ger ett listigt och listmande intryck. I den nordiska mytologin ställer han ofta till det för gudarna men räddar dem samtidigt med sin list och uppfinningsrikedom. Här är han en listig rådgivare som gärna håller sig undan om det drar ihop sig till bråk. Helst vill han dock avstyra bråket.

Valan Erda (Gaia i den nordiska mytologin) spelar en stor roll för Wotan. Hon sa själv i Rehguldet att hon vet allt som varit, allt som är och allt som kommer att vara. Detta vill förstås Wotan veta mer om så mellan operorna träffar han henne, förför henne och får åtminstone Brünhilde med henne. Erda representerar ödet, den lagbundna ordningen som styr världssalltet. Det är förmodligen den ordning som skulle uppkomma om ödet inte fick styra, som Fricka är rädd för när hon blir så upprörd över Siegmunds och Sieglindes kärlek. Men Wotan ser en chans att ändra på ödet om han känner till det i förväg. Även detta, att Wotan blandar sig i människornas göromål ser Fricka som ett hot mot ödets ordning. Wotan vill ha makt och vill därför ta ringen från Fafner, Men då han gjort ett avtal med denne kan han inte kämpa mot honom. Enda sättet är att en hjälte, helt fri och oberoende av Wotans hjälp, på eget initiativ besegrar draken. Men Wotan kan inte skapa en sådan, alla hans skapelser blir en del av honom själv. Men han trodde det, då han skapade Siegmund. Och denne är alltför mycket påverkad och utrustad av Wotan, vilket Fricka påpekade. Så Wotan har lurat sig själv och är inmålad i ett hörn. Siegmund som han älskar måste han förråda och döda! Ringens förbannelse drabbar honom trots att han burit den så kort tid.

I avslutningen i akt 2 säger Brünhilde att Wotans vilja är hennes vilja och Wotan säger att det han säger till Brünhilde säger han till sig själv och därför kan han berätta öppet och säga sådant han aldrig skulle säga till någon. Detta starka band mellan far och dotter gör att Brün-

hilde känner Wotans önskan att Siegmund ska leva så hon försöker rädda honom. Wotan inser att om Siegmund överlever blir han slagen av draken och därför måste Siegmund dö.

I sista scenen vill Brünhilde veta varför hennes olydnad måste straffas så hårt och skamligt. Hon säger att Fricka gjorde Wotan till sin egen fiende, när han konfronterades med sina planer för Siegmund, som han trodde var okända. Detta erkänner han faktiskt. Men icke desto mindre säger han att Brünhilde var olydig. Hon genmäler att hon visste att Wotan älskade Siegmund och var besvärad av att han måste dra undan sitt stöd från honom. Det måste finnas något förfärligt som fick honom att göra detta. Men Wotan hävdar att om hon visste det då bröt hon ännu mer mot hans vilja. Brünhilde hävdar att Wotan såg allt utom Siegmund, den tappreste av hjältar med en helig kärlek som kunde övervinna allt. Brünhilde använde samma skamargument som Fricka för att förklara hur hon skämdes för att döda denna människa i en så obetydlig strid som den med Hundig. Hennes kärlek till det goda och rena och för Wälsungarna fick henne att trotsa Wotans order. Han säger att han själv ville det, men var dubbelt förhindrad att göra det. Av kärlek till världen var han tvungen att ständigt förneka sin kärlek till Wälsungarna för han visste att om han lät Siegmund leva skulle Wotans värld gå under och han plågades förfärligt av den tanken. Brünhilde tröstade sig med kärleken till Siegmund medan Wotan plågades av gripande, gudomlig ångest. Därför kan de aldrig mer träffas, En sista tjänst gör dock Wotan: Brünhilde omges av höga flammor som endast en hjälte kan ta sig genom. Hon ska slippa gifta sig med vem som helst. Detta bäddar förstås för Siegfried.

Siegfried – handling

I första scenen är Siegfried, en ung yngling, hos Mimer och de två avskyr varandra. Mimer är dock lissmande och betonar att han har tagit hand om Siegfried, gett honom mat och husrum osv. Det visade sig att när Siegfrieds mamma skulle föda kom hon av någon anledning (Ödet!) till Mimer, födde där Siegfried och dog sedan. Men hon hann berätta så mycket att Mimer förstod vem Siegfried var. Dessutom hade hon lämnat svärdet Nothung till Mimer. Han tog då hand om pojken med den baktanken att Siegfried skulle kunna döda Fafner och sedan ge ringen och hjälmen till Mimer. Detta är Mimers skäl till att hand om Siegfried och denne märker att det finns ingen kärlek i hans omsorger. Siegfried stannar kvar hos Mimer för han vill lära sig vad fruktan är. Mimer försöker smida samman Nothung men han lyckas inte hur han än gör. Då dyker Wotan upp i sken av en vandrare, går in hos Mimer och gör sig hemmastadd. De startar en gissningslek där Wotan sätter sitt huvud i pant på att han kan svara på den fråga som Mimer allra mest önskar svar på. Han får tre frågor och mimer frågor egentligen om oväsentligheter. Sedan kräver Wotan att Mimer ska göra likadant och Wotan ställer tre frågor som direkt leder fram till att Mimer inte vet hur man ska sammanfoga svärdet. Den frågan borde han ha ställt istället för de tre oväsentliga. Så skrattar Wotan och går utan att ta Mimers huvud. Men till sist smider Siegfried själv hop Nothung. Sedan går han för att av Fafner få lära sig vad fruktan är för något. Mimer smyger med, för han har sina egna planer.

Vid Niedhöhe, där draken finns är också Alberich. Han väntar också på att Siegmund ska komma och dräpa draken (hur han nu kan veta det?) men istället kommer Mimer. De två bröderna börjar genast gräla om hur de ska dela upp skatten mellan sig, men Alberich menar att det är hans skatt, ring och osynlighetshjälm och Mimer ska inte få något alls. Mimer tar det förvånansvärt lugnt, men han har sina egna planer. Siegfried kommer men då draken inte kan lära honom fruktan utan istället anfaller honom så dödar Siegfried honom. Han får lite drakblod på fingret och det bränner som eld, så han slickar på fingret för att svalka det. Plötsligt upptäcker han att han kan förstå fågelsången. Mimer dyker upp och vill bjuda Siegfried på picnic nere i drakens håla. Men drakblodet gör att Siegfried kan höra Mimers tankar och

går ut på att söva honom och ta ringen och hjälmen. Siegfried, eller rättare sagt Nothugg, blir då så arg att han dödar Mimer. En fågel säger då att Siegfried ska följa den till en bergstopp omgiven av eld och där finna en vacker och sovande flicka. De ska gifta sig.

I nästa akt kommer Wotan och väcker valan Erda och vill veta framtiden. Det framkommer då att Brünhilde är deras barn, men Erda är ovillig att tala om framtiden. Hon vill bara sova. Ödet har gett upp!

I nästa akt är Siegfried på väg till berget där Brünhilde ligger. Vid bergsfoten möter han Wotan som han helt enkelt tar för en virrig gammal gubbe, som hela tjarar om att om Siegfried visste vem han var så... Siegfried vill bara veta vägen till bergstoppen och han blir argare och argare och mer oförsämd då gubben inte ger ett tydligt svar. Till sist blir gubben, alltså Wotan, också arg och höjer sitt spjut för att förgöra Siegfried, men denna splittrar spjutet och Wotan ger upp sin makt.

I sista scenen kommer Siegfried fram till Brünhilde. Tror först det är en man och tar av honom hjälmen och bröstspansaret och upptäcker att det är en kvinna. Han vet inte vad han ska göra, men till sist tar han mod till sig och kysser henne. Då vaknar hon. Deras kärleksförklaringar böljar lite fram och tillbaka och ett tag tror Siegfried att han förlorat Brünhilde men det ordnar upp sig och de förenas i slutet, ja man får förstås inte se hela akten men man är tämligen övertygad om att det blir en förening.

Siegfried - analys

Denna operan är egentligen den enklaste av alla i Ringen. Siegfried är en enkelspårig hjälte, ung, dristig, okunnig och orädd. Mimer är en smilfink som hela tiden försöker luras men så går han också sitt öde till mötes. Brünhilde och Siegfried var av ödet förutbestämda att bli kära i varandra, eller var de inte det?

Scenen mellan Erda och Wotan är intressant. Wotan har färdats vida omkring på jorden och samlat in massor av uråldrig kunskap. Han ser att världen håller på att gå under och vill av Erda veta hur man kan "stoppa ett rullande hjul". Men det kan hon inte hjälpa honom med, men ger honom rådet att fråga Brünhilde. Men Wotan berättar om vad han gjort med Brünhilde och menar att det tjänar inget till att fråga henne. Då blir Erda chockerad. Wotan, som trotsar gudarnas vilja tål inte själv att bli trotsad, Wotan som ska upprätthålla svurna eders sanning, struntar nu själv i dem och styr med meneder! Nu vill hon bara sova igen och strunta i Wotan. Ödet ger upp sin makt! Om man inte anar det innan, så anar man nu Wotans undergång. Och det sker när Siegfried splittrar hans spjut, täckt med kraftfulla runor, men utan motstånd mot Nothung.

Detta är också ett klassiskt tema i de nordiska sagorna: En ung och okunnig hjälte, som inte har vett att bli rädd, gör det omöjliga. När Siegfried splittrade Wotans spjut splittrade han därmed också Wotans makt. Av de mäktiga varelser som figurerat i Ringen hittills återstår nu endast Alberich men han dör, förmodligen en naturlig död, mellan de två sista operorna.

Ragnarök - handling

Operan inleds med att de tre nornorna berättar vad som hänt. De brukar spinna ödets tråd och sjunga, men nu går det trögt. De säger att världsasken har dött på grund av skadan Wotan åsamkade det när han gjorde sitt spjut från en av dess grenar. Källan vid trädets fot har torkat och allt är elände. Man har bara en vass sten att fästa ödets tråd vid men o ve, tråden går sönder och det ödesbestämda finns inte längre.

I nästa scen är Brünhilde och Siegfried hemma på bergstoppen och de är lyckliga. Brünhilde säger att Siegfried måste ge sig ut på nya äventyr för det är hans uppgift. Och Siegfried ger sig av. De betygar varandra sin evinnerliga kärlek.

I nästa scen är vi i Gibichungs borg där syskonen Gunther och Guntrude finns tillsammans med Gunthers halvbror Hagen, vars fader visar sig vara Alberich. Hagen är allvarlig och arbetar hårt för att nå sitt mål: Att återfå sin faders skatt. Gunther och Guntrude är mer lättsamma och ägnar sig åt att festa och leva livet. Men bägge är ogifta och Hagen säger sig vara bekymrad för släktens fortlevnad så han har hittat en lämplig brud till Gunther, nämligen Brünhilde och en lämplig man till Guntrude, nämligen Siegfried. Han har en dryck som gör att Siegfried blir förälskad i den första kvinna han ser efter det han druckit den. Gunther är mycket tveksam eftersom han får veta att Brünhildes tillhåll omges av en flammande eld som endast Siegfried kan ta sig genom. Hagen jobbar med att övertala honom när Siegfried dyker upp. Gunther och Siegfried blir vänner, de ingår till och med fostbrödralag och Siegfried erbjuder sig att hämta Brünhilde och ge henne till Gunther om han i sin tur får gifta sig med Guntrude. Under förbrödringen har nämligen Hagen sett till att Siegfried druckit kärleksdrycken och han är nu upp över öronen förälskad i Guntrude och han har totalt glömt Brünhilde. Han tar på sig sin förvandlingshjälm, förvandlar sig till Gunther och åker iväg till Brünhilde för att hämta henne som brud. Det har också visat sig att det är Brünhilde som har Nibelungens ring eftersom Siegfried gav den till henne som en slags morgongåva. Hagen vill förstås ha den och vill locka Siegfried att ta den från Brünhilde.

I nästa scen kommer en av valkyriorna, Waltrude, och ber Brünhilde komma med henne till Valhall, för Wotan har blivit alldeles konstig. Efter det att han och Brünhilde skildes har han inte kallat ut valkyriorna i strid. Han gav sig ut i världen som Vandraren och kom hem med ett splittrat spjut. Han har huggit ner världsasken och han sitter bara och grubblar utan att företa sig någonting. Det visar sig att Wotan sagt att om bara Brünhilde lämnade tillbaka ringen till Rehdöttrarna så skulle allt bli bra igen. Men Brünhilde vägrar! Ringen är hennes bröllopsgåva och då hon älskar Siegfried vill hon inte kasta bort den.

Så kommer då Siegfried i Gunthers gestalt. Brünhildes ring har ingen makt över honom och han för bort Brünhilde, dock först efter att ha tillbringat natten hos henne. Han tar även hennes ring, som är Nibelungens ring, som Brünhilde fått i brudgåva. Men inget har hänt, Nothung har legat mellan dem. Siegfried demaskerar sig men känner inte igen Brünhilde, som blir förskräckt och påstår att Siegfried är gift med henne och att hon inte kan gifta sig med Gunther. Siegfried har bara ögon för Guntrude och vill gifta sig med henne så fort som möjligt. Men Gunther blir misstänksam när han hör att Siegfried tillbringat natten med Brünhilde. Siegfried svär dock på att inget har hänt, men Brünhilde insisterar på att hon är gift med Siegfried. Denne svär vid Nothung och Hagens spjut att om Brünhilde talar sanning så må svärdet eller spjutet döda honom. Gunther är fortfarande tveksam men Brünhilde är ledsen för att Siegfried förrått henne. Hon anar att det är trolldom med i spelet. Hagen tröstar henne och säger att han ska hämnas henne genom att han med sitt spjut ska döda Siegfried som svor falskt. Han övertalar Brünhilde att avslöja Siegfrieds svaga sida: Hennes trollformler skyddar hans framsida, men baksidan är oskyddad. Tillsammans kommer de fram till Siegfried måste dö och att han ska göra det under en jakt.

Under denna jakt kommer Siegfried vilse och träffar de tre Rehdöttrarna som vill byta en björn, som Siegfried misslyckats fälla, mot hans ring. Han vill inte först, men eftersom ringen inte har något större värde för honom ändrar han sig sedan och vill ge den till dem. Men de ryggar för den förbannelse Alberich lagt på ringen och vill inte ha den längre. Siegfried hittar sitt jaktsällskap, dit Brünhilde också hör, och de lockar honom att berätta om sina äventyr. Härunder berättar han om Brünhilde och hur de älskade varandra. Gunther blir upprörd, känner sig förrådd och Hagen passar på att döda Siegfried bakifrån. När de andra undrar vad han gjort säger hagen att han hämnats en mened. Innan Siegfried dör ska han naturligtvis

sjunga en lång stund. Nu har förtrollning släppt och hela Hagens historia rullas upp. Brünhilde förstår nu att hon måste ta ringen och kasta den i Rehn. Men innan dess gör Hagen anspråk på den i kraft av rätten att ta byte från dem man dödat i strid. Men Gunther tillåter inte det, han menar att det är Siegfrieds lagvigda maka, Guntrude som ska ha den. Hagen dödar Gunther men då han ska ta ringen kommer Brünhilde och tvingar bort honom. Guntrude inser så småningom hur det hela hänger ihop och hon och Brünhilde blir vänner. Siegfrieds kropp läggs på ett bål och Brünhilde kallar till sig Wotans korpar. De skall ge Loge besked om att sätta Valhall i brand. Då bålet är tänt rider Brünhilde in i lågorna på Grane för att söka döden hos sin älskade. Elden blossar upp våldsamt. Rhen svämmar över sina bräddar och i böljorna ses Rhendöttrarna, som triumferande håller upp ringen högt upp i luften. Hagen störtar i vattnet för att ta den från dem, men de drar honom med sig ned i djupet. Ett rött sken breder ut sig vid horisonten. Valhall står i lågor. Ragnarök stundar och en ny värld randas. Detta symboliseras på olika sätt. I Göteborgsoperans uppsättning 2021 symboliserades den nya världen med ett träd som fördes in på scenen av de tre nornorna. I Köpenhamnsoperans uppsättning från 2013 var det ännu mer raffinerat. Där var Brynhilde havande och i den allra sista scenen står hon framför ridån med sitt nyfödda barn.

Ragnarök - analys

I denna opera kommer det in ett helt nytt persongalleri, nämligen Gibichungarna: Gunther, Guntrude och Hagen. Den senares far är Alberich, så där finns en koppling bakåt. Man kan förstås undra hur det kan komma sig att Alberich, som avsvurit sig kärleken för att få Rehguldet, trots det lyckades förföra Gunthers mamma. Men han gjorde det utan kärlek och bara för att hans son skulle kunna erövra skatten om han misslyckades. Alberich själv förekommer som en dröm hos Hagen, det indikerar att han dött en mer eller mindre naturlig död under tiden mellan Siegfried och Ragnarök. Mimer, hans bror gjorde ju en liknande sak, när han tog hand om Siegfried: Baktanken var att Siegfried, den store hjälten skulle ge honom ringen. Så beteendet kanske låg i släkten. På samma sätt trodde de båda dvärgarna att de lätt skulle kunna lura ringen av Siegfried. För mig verkar det vara något naivt, men Siegfried själv är ju inte heller särdeles intresserad av ringen. Han är ju beredd att ge den till Rehndöttrarna.

När det gäller Rehndöttrarna så vill de först ha ringen av Siegfried, men när han sedan erbjuder dem den, så vill de inte ha den. Det är ett märkligt beteende tycker jag. Kände de inte till att ringen var förbannad i det första steget? Det är enda förklaringen jag kan se.

Gunther och Guntrude framstår som ganska lata och lättsinniga. De hänger sig hellre åt världens njutningar än att ta vara på sitt slott. De orkar inte ens ge sig ut på friarstråt utan siter och väntar på att "den rätte" ska dyka upp. De är inte onda, bara okunniga och lata. Men det sker faktiskt en utveckling av dem under operans gång. Gunther blir genast vän med Siegfried, de ingår fostbrödralag och i slutet försvarar Gunther sin systers rätt till ringen och blir ihjälslagen för det. Guntrude blir faktiskt också på allvar förälskad i Siegfried, men inser också på slutet att Brünhilde är hans rätta maka. Alla är inte onda eller svekfulla.

Siegfried är en mycket enkel figur. Han är intresserad av att slåss, egentligen inget annat. Möjligen skulle det vara att lära sig vad fruktan är. Detta är ett tema som återkommer i brödernas Grimms sagor, som är en av inspirationskällorna. Här i Sverige har vi "Sagan om pojken som aldrig var rädd" skriven av Alfred Smedberg och publicerad i "Bland tomtar och troll" nummer 6, 1912 med illustrationer av John Bauer. Alfred Smedberg var skollärare och skrev böcker och dikter för barn. Mest känd är hans sång "Tomtarnas julsång" (Midnatt råder...). Siegfried, som är en hjälte vilken inte kan såras på grund av Brünhildes förtrollning, är just en sådan naiv, godtrogen varelse, som inte bryr sig så mycket om världen utan bara leker sig fram, precis som Gunther och Guntrude. De är omedvetna om världens ondska ända tills de träffas av den.

Hagen är alltigenom falsk och ond. Precis som Siegfried drivs han också av ett enda begär: Ringen! Han säger att han därigenom vill skaffa sig världsherravälde, men ser vi på Alberich, som var den förste att ha ringen så var det närmast girighet han eftersträvade. Alla dvärgarna har faktiskt också ett drag gemensamt med Wotan: De är fullkomligt hjärtlösa! Hagen rör sig dock i andra kretsar än sin far och farbror, de senare bodde i grottor i berget men Hagen bor i ett slott. Han inte bara bor där, han är faktiskt dess härskare i kraft av sin listighet och sin falskhet. Han manipulerar enkelt Gunther och Guntrude till att bli hans redskap i kampen om ringen. Han manipulerar till och med Brünhilde att döda sin älskade.

Brünhilde älskar sin Siegfried, men hon inser att han mår inte bra av att enbart vara hemma hos henne, så därför föreslår hon att han ska ge sig ut på äventyr i världen. Sigurd blir jätteglad och tågar glatt sjungande iväg. Men när han återkommer i Gunthers gestalt känner hon inte igen honom och Siegfried känner inte igen henne. Siegfried/Gunther går på i ohejdad stil, han har tagit sig genom eldringen och därför ska hon gifta sig med honom. Inga invändningar biter och inte ens ringen har någon makt över honom. Tvärtom tar han den hur enkelt som helst ifrån henne. Nog tycker man att Brünhilde borde ha reagerat på detta och anat att någon ond trolldom var i farten. Men hennes kärlek till Siegfried är så stor att hon helt tappat sans och besinning inför detta grova brott. När hon sedan möter Siegfried hos Gibichungarna och han inte bryr sig om henne och tvärtom förnekar deras kärlek är det lätt för Hagen att övertala henne att döda Siegfried. För Hagen är det längtan efter ringen som driver honom, det är något han planerat för hela sitt liv, men för Brünhilde är det hämndbegäret efter att ha blivit sviken av sin älskade som driver henne att önska hans död. Inte ens Brünhilde är helt igenom god.

Ringens som helhet

Ödet spelar stor roll och symboliserar den lagbundenhet som råder i världen. Den tråd som nornorna spinner bestämmer vad som ska hända i världen och ingen makt i världen kan ändra det. Inte ens Wotan, men han försöker. Först med att skapa Völsungarna (Sieglinde, Siegmund och Siegfried) men som Fricka påpekar, han bryter mot en massa lagar bl a äkten-skapets och han blir tvungen att döda sin tilltänkte hjälte. Brünhilde, hans favoritdotter och den känner hans innersta tankar allra bäst, försöker dock förhindra detta och blir själv väldigt hårt straffad. Man kan undra varför, vill kanske Wotan genom detta hårda straff sona sitt tidigare brott mot ödet och istället hoppas på den ofödde Siegfried? Eller är det ett rimligt straff? Ska det kosta så mycket att sätta sig upp mot en gud? Vill kanske Wotan oskadliggöra den vekare sida hos honom som representeras av Brünhilde?

I inledningen till Ragnarök säger nornorna att ödets tråd brast och jag undrar vilken händelse detta motsvarar i operorna. Jag har två huvudkandidater. Den första är när Brünhilde försvarar Siegmund i hans kamp mot Hundig och Wotan rycker in och splittrar Nothung, den andra kandidaten är när Siegfried splittrar Wotans spjut, därför att runorna inte verkar på honom. Om man hårdrar trådliknelsen kan man kanske säga att när tråden brast första gången så lyckades Siegfried knyta hop den igen, då han smidde hop Nothung. Men andra gången fanns det ingen hjälte till hands.

Wotan och Brünhilde är huvudfigurer i tetralogen. Men det var inte tänkt så från början. Wagner började arbetet med Ringen 1848 och var klar 1874. Från början skulle det bli ett hjältepos, där Siegfried, hjälten utan fruktan skulle förstöra det av guld och maktbegär förgiftade samhället och kungöra ett nytt samhälle, grundat på kärleken. Men 1848 var ett oroligt år i Europa. I februari i Frankrike startade ett uppror som spred sig över hela Europa. Det var främst missnöje med det rådande samhället som var grogrunden. Upproren leddes av skakiga *ad hoc*-koalitioner av reformister, medelklass och arbetare, som inte höll ihop länge. Fler än 50 länder påverkades av oroligheterna. Händelserna utgör faktiskt sammantaget den störs-

ta vågen av revolter i europeisk historia. Trots detta hade reaktionära krafter segrat inom ett år. Wagner, som var reformist, blev skakad av dessa händelser och förvandlade det hoppfulla hjältedramat till en pessimistisk och resignerad opera där Wotan var huvudpersonen, som ensam var orsaken till världens undergång.

Vid denna tiden kom det en ny operaestetik. Det gamla sättet med arior, körer, och recitativ ersattes med en kontinuerligt berättelse som hela tiden förde handlingen framåt. Orkestern skulle genom vissa återkommande melodiska moment, ledmotiven, delta i berättandet och dramatiskt föra handlingen framåt och berätta om de agerande personernas tillstånd och tankar. Wagner skrev en avhandling om detta men hans idéer genomfördes konsekvent endast i Rehnguldet och första delen av Valkyrian. Enligt min mening medför detta att Wagners operor ska ses, att enbart lyssna på dem, som man kan göra med en del av Verdis och Mozarts operor fungerar inte. I varje fall inte för mig. Verdi anammade för övrigt också delar av dessa idéer. I sin opera "Don Carlos" som kom 1867 finns inga egentliga arior, däremot många duetter, terzetter och kvartetter. Hela operan är en sammanhängande berättelse.

Wagner var nationalist och ville skriva operor baserade på germanska berättelser, germansk mytologi och inte den grekiska eller romerska som var vanlig tidigare. Till Ringen hade Wagner 128 olika germanska texter som grund, från de nordiska vikingasagorna till bröderna Grimms folksagor. Temat med en mäktig ring är gammal, redan Platon skrev om Gyges ring i Staten. Mer närliggande är Tolkiens Ringtrilogi, som baseras på delvis samma urkunder som Wagner. Men ring-motivet är inte klart uttalat i de nordiska sagorna.

Ringen är ett gigantiskt verk, som kräver både stor orkester, kör och skickliga sångare. Wagner insåg att det skulle bli svårt att få teatrar att uppföra detta verk och han beslöt att bygga en egen, Bayreuth-teatern. Han hade ständigt penga-problem men Ludvig II av Bayern hjälpte till att finansiera bygget och 1876 framfördes hela Ringen under fyra dagar 13-17 augusti. Men festspelen gick med stor förlust: 148 000 mark. Uppenbarligen blev det bättre senare, för festspelen pågår än idag och verkar vara väl besökta.

Som jag inledde med, jag är ingen musikkritiker, har inget gehör och missar helt ledmotiven, som spelar en viktig roll i Wagners produktion. Trots detta har jag fått ut massor av att se Ringen och se hur de olika idéerna, känslorna och tankarna samspekar och formar en helt unik upplevelse. Min uppmaning till dig, käre läsare som orkat läsa ända hit: Gå till YouTube, sök på Nibelungens ring och du har massor av uppsättningar. Själv har jag blivit förtjust i Copenhagen Ring där du kan alldeles gratis se alla fyra operorna i en jättefin uppsättning från Köpenhamn. Sångerna är textade på engelska men de sjungs på tyska. Se, lyssna och förundras!